

De Vecht

4

een streek van handel en vertier

*'O Vecht! gy geeft myn Zangnimf stof, Nu gy haar oog vergunt t'aanschouwen
Uw Hoven, Boomgaardts, en Landtsdowen, Om ruim te weiden in uw' lof.
Zy streeft langs uwe waterboorden, Verzelt met menig lustpaleis,
Waar in de Bouwkunst leeft naar eisch: O Pronkjuweel van Neerlandts oorden!'*

Lucas Rotgans, *Poezy van verscheidene mengelstoffen*, 1735.

KARAKTERISTIEK

Internationaal vermaard en karakteristiek voor het stroomgebied van de Vecht en de Angstel zijn de vele 17de- en 18de-eeuwse buitenplaatsen met hun koepelkamers en theekoepels aan het water. Amsterdamse kooplieden hebben hier hun zomerverblijven laten bouwen en de oude kastelen omgevormd tot buitenplaats. Aan de Vecht, tussen Maarssen en Loenen, ligt de grootste, bijna aaneengesloten gordel van buitenplaatsen.

Elders langs de rivieren, met name aan de Angstel en het Gein, geven half open boerderijlinten met een enkele buitenplaats het gebied een hoge belevingswaarde. Direct aan de rivieren liggen kleine en nog gave historische kernen, zoals de kasteeldorpen Vreeland, Nieuwer ter Aa en Oud Zuilen en de dijkdorpen Maarssen, Breukelen, Nigtevecht en Loenen. De vestingplaats Nieuwersluis verenigt de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Diverse strategisch gelegen (resten van) kastelen en verdedigingswerken getuigen van de strijd tussen Het Sticht en Holland. Tussen de Vecht als primaire en de Aa/Angstel als secundaire handelsroute vanuit de stad Utrecht liggen enkele historische dwarsverbindingen. Voorbeelden zijn de Nieuwe Wetering en de resten van de oudere Stadswetering. De Kerklaan tussen Loenen en Loenersloot en de Veltgenslaan tussen Vreeland en Nigtevecht liggen op de stroomruggen van oude Vechttakken.

De latere industriële en stedelijke ontwikkeling heeft zich vanuit Utrecht aan nieuwe noord-zuid transportassen gehecht. Deze nieuwe lijnen doorsnijden weliswaar de oude ontginningen, maar hebben grootschalige ontwikkelingen langs de rivieren voorkomen.

HOOFDSTRUCTUUR

- Buitenplaatsen op de Vecht gericht, met name tussen Maarssen en Loenen.
- Half open boerderijlinten langs de Angstel, het Gein en de Vecht.
- Historische dorpen langs de rivieren.
- Historische dwarsverbindingen tussen de rivieren.
- Vesting Nieuwersluis.
- Industriezone Utrecht-Maarssen.

GESCHIEDENIS

Tot 1000 • Eerste bewoning en kernvorming

De Vecht is ruim vierduizend jaar geleden als veenstroom ontstaan. Vanaf een punt dat oorspronkelijk bij Vechten lag ontstond een noordelijke aftakking van de Rijn die uitmondde in het Flevo-meer. De Aa, de Angstel en het Gein zijn op hun beurt aftakkingen van de Vecht. Daar waar de rivier aan de oostkant om de oude stad Utrecht heen liep, ligt nog een overblijfsel van de toenmalige Vecht, de Griff. De Drecht was een veenriviertje dat bij Loosdrecht ontsprong.

Met het verlanden van de Vechtloop tussen Loenen en Loenersloot, nu de Slootdijk, werd een jongere oostelijke tak actief, de

Boven • Grachtbebouwing van Maarssen.

Links • De buitenplaatsgordel aan de Vecht bij Maarssen met zicht op Doornburgh en Goudestein.

huidige Vecht. Dit ging ten koste van de Angstel. Ook tussen Nigtevecht en het Gein slibde een zijtak dicht. De Velterslaan loopt nu over de stroomrug ervan. In de 9de eeuw kreeg de Vecht haar huidige uitwatering bij Muiden.

Kernvorming en kerstening

De Vecht en de Aa-Angstel bezitten één tot maximaal twee kilometer brede stroomgordels. De oudste bewoning, uit de IJzertijd en de Romeinse tijd, was gesitueerd op de hoger gelegen oeverwallen. Sporen uit deze perioden liggen tamelijk diep in de bodem en zijn meestal volledig afgedekt door jongere afzettingen.

Al in de Romeinse tijd was de Vecht een vaarroute naar het noorden. Vanaf de vroege middeleeuwen werd de Vecht voor Dorestad een belangrijke waterweg voor de handel met de Oostzeelanden. Diverse plaatsnamen dateren uit deze periode, zoals Lona (Loenen), Marsna (Maarssen), Attingahem (Breukelen), Abecenwalde (Abcoude) en Zwesen (Zuilen). In de Frankische periode strekte zich aan beide Vechtoevers het graafschap Nifterlake uit.

In de 8ste eeuw werd het gebied door de missionarissen Bonifatius en Liudger gekerstend. Het is bekend dat Bonifatius een tijdje in Breukelen is geweest en daar een kerk heeft gesticht. Ook in Loenen werd al vroeg een kerk gesticht, in de 10de eeuw. Vóór de 10de eeuw waren delen van de oeverwallen langs de Vecht, vooral tussen Utrecht en Breukelen, bewoond en ontgonnen. Eerste kernvorming ontstond bij Ter Aa, Oud Zuilen en Maarssen. In de vork van de Vecht en de Aa kwam Breukelen tot ontwikkeling. Loenen ontstond op de splitsing van de Vecht en een riviertak van de Angstel. In het noorden, waar de Angstel, Holendrecht en het Gein bij elkaar komen, ontstond Abcoude, waar in de eerste helft van de 12de eeuw een kerk werd gesticht. Aan de nederzetting Dorssen bij Vreeland herinnert alleen nog de naam Polder Dorsseward. Al deze kernen hebben een hoge archeologische verwachtingswaarde.

Kasteel Oudaen door D. Stoopendaal in 1791. Oudaen werd rond 1300 gesticht en tussen 1450 en 1550 uitgebreid. De belangen van de eigenaar lagen in Utrecht, waar aan de Oudegracht een gelijknamig huis staat.

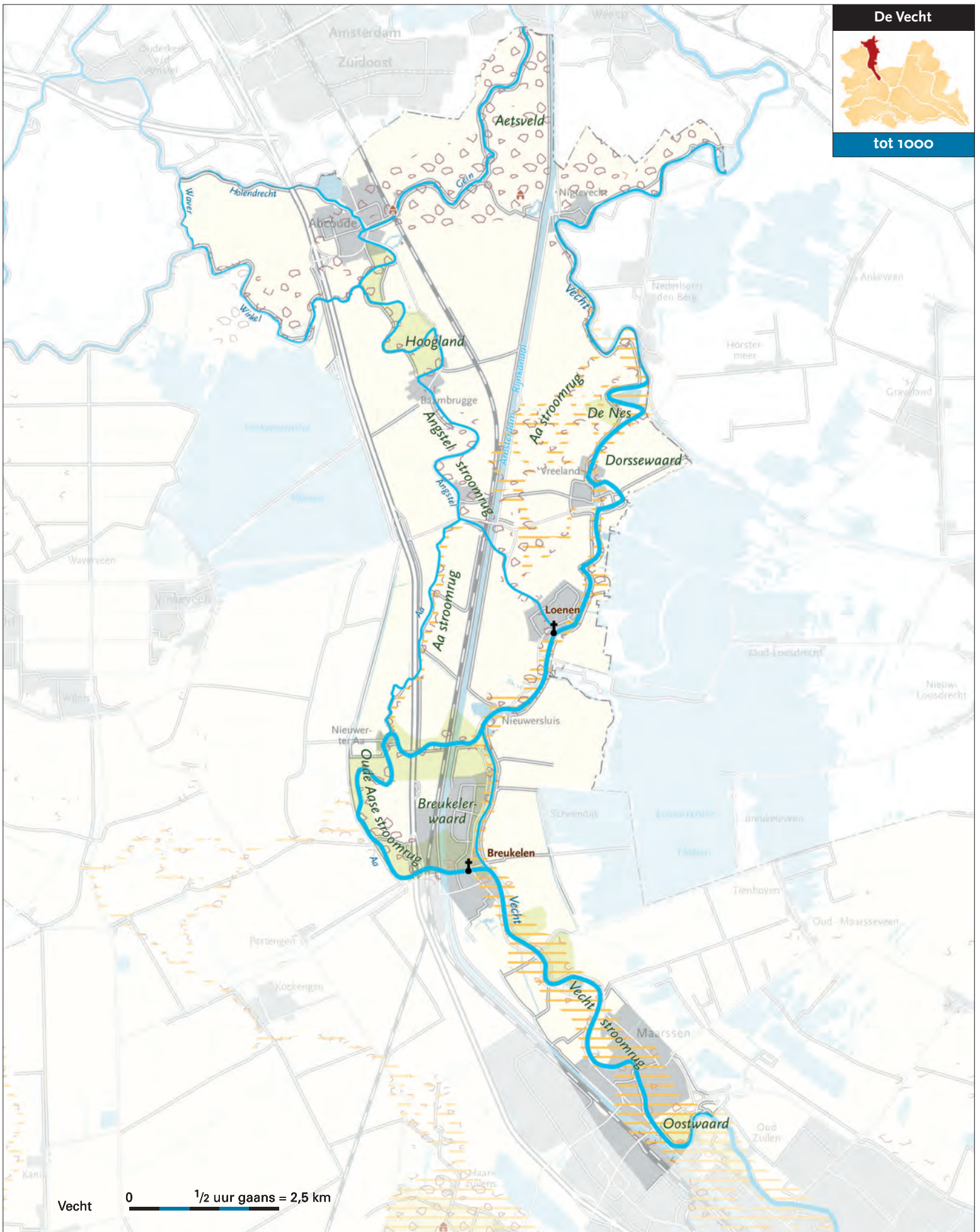
1000-1600 • Kastelen en ontginningen

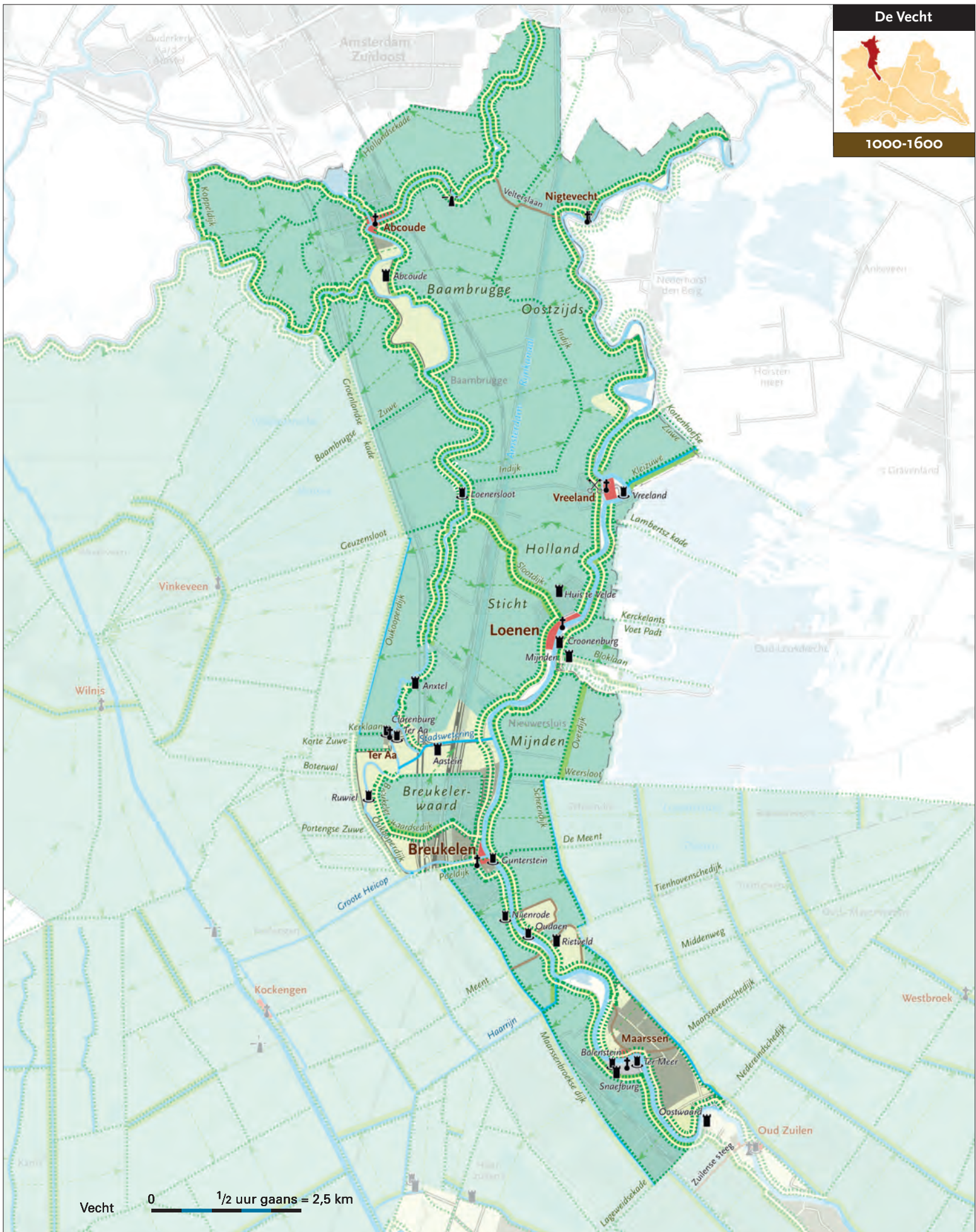
De ontginning van het Vechtgebied en de bouw van een twintigtal kastelen werd geheel vanuit Utrecht geregisseerd. De Vecht was namelijk als handelsroute naar de landen van de Oostzee van levensbelang voor de ontwikkeling van de stad Utrecht. Beheersing en bevaarbaarheid waren de eerste punten van aandacht. Kastelen en grillige grenzen getuigen nog steeds van de eeuwenlange conflicten tussen Het Sticht en Holland om controle over de rivier.

Vecht als vaarroute

Midden 10de eeuw kwamen door een schenking van koning Otto I grote delen van het gebied in handen van de bisschop van Utrecht. De eeuwen daarna noodzaakten binnenkomend zeewater en verzanding van de Vecht tot diverse maatregelen. Vanaf de Utrechtse Weerdpoort werd in 1148 een eerste verbinding gegraven naar de Oude Vecht. In 1338 werd een geheel nieuw, ruim 1100 meter lang kanaal gegraven, dat tussen de Rode Brug en de sluis van Oostveen een meander van de Vecht afsneed. Bij Vreeland had men al omstreeks 1260 een Vechtbocht afgesneden. De aanleg van de Reevaart in 1631 bij Nederhorst den Berg verkortte de vaarroute aanzienlijk. Ook bij de Angstel, ten westen van kasteel Abcoude, vond een bochtafsnijding plaats.

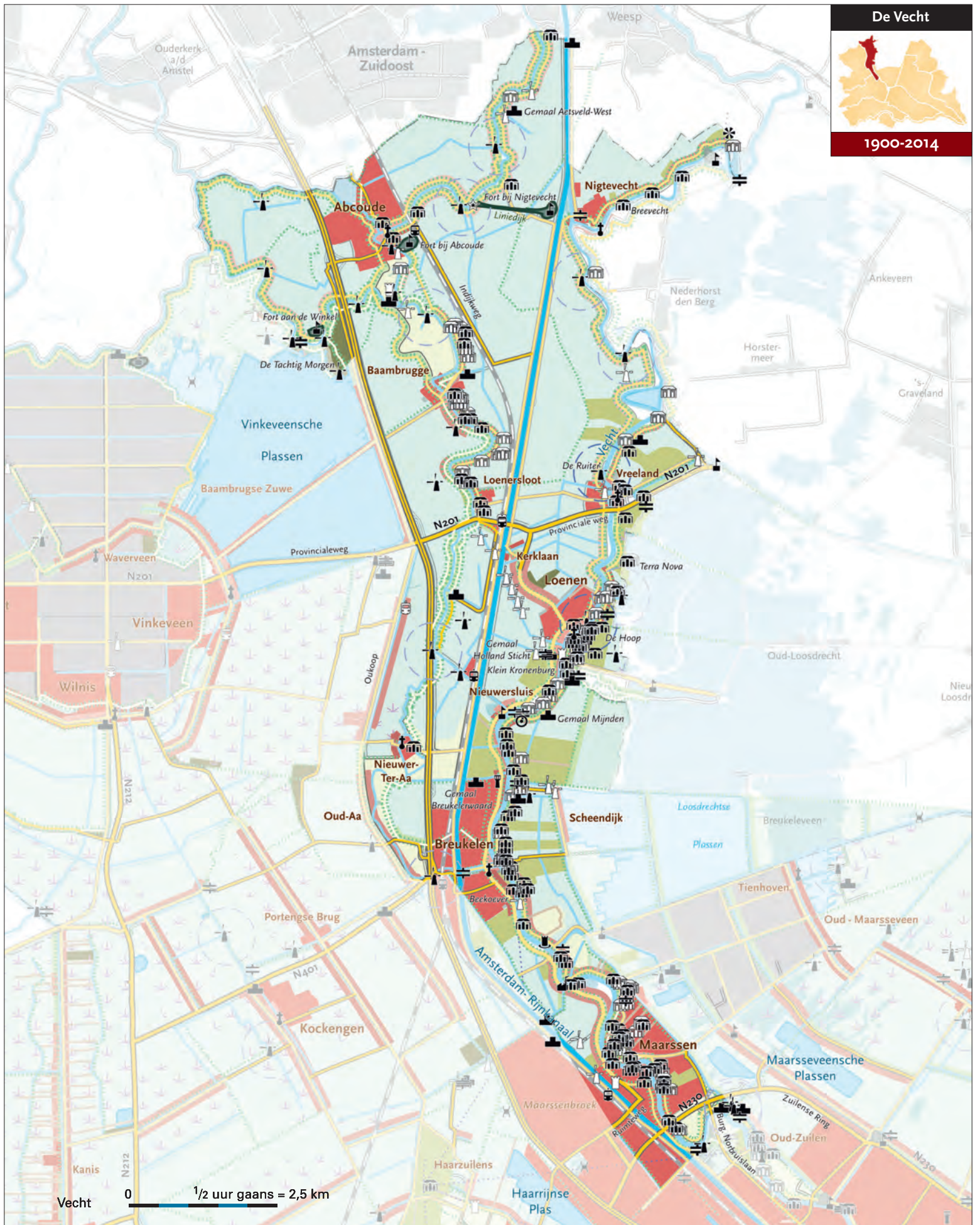
Na de stormvloed van 1173 kregen de Vecht en de Aa/Angstel een dijk langs hun oevers. Op de westoever kwam deze hier en daar op enige afstand van de rivier te liggen, met name tussen Breukelen en Loenen. Tussen Baambrugge en Abcoude volgt de dijk

Gezicht op het dorp Loenen met theekoepels aan de Vecht, tekening door Jan de Beyer omstreeks 1750.

(Horn) aan de westzijde van de Angstel een vroegere loop, om het oude Hoogland heen. Om het inkomende zeewater te kunnen keren, werd eind 12de eeuw een eerste sluis ten zuiden van Breukelen aangelegd, later gevolgd door een tijdelijke dam bij Vreeland. Deze werd in 1437 door de Hinderdam vervangen. Ten noorden van deze dam zwaaide Holland de scepter. Met de bouw van de Weerdsuis in 1609 kon de Vecht van het stadswater van Utrecht gescheiden worden. De Angstel was van belang voor de route naar Amsterdam. In de 13de eeuw werd de Stadswetering gegraven, waardoor het dichtgeslibde deel tussen Ter Aa en de Vecht weer bevaarbaar werd. De Nieuwe Wetering, iets noordelijker gelegen, verving vervolgens in 1446 de Stadswetering.

Bij de aanleg van de Oude Hollandse Waterlinie werd rondom de sluis in de Vecht in 1672 een fort gebouwd, dat na de uitbreiding van de verdedigingswerken in 1745 uitgroeide tot het vestingstadje Nieuwersluis. Toen werd ook de grote zeesluis bij Muiden aangelegd, als laatste regulering van het zeewater. De Oude Hollandse Waterlinie werd in 1796 nog versterkt met een aarden linie bij Nieuwer ter Aa.

Ontginningen

De oudste ontginningen vonden op en vanaf de oeverwallen plaats in onregelmatige blokvormige verkavelingen. Als gevolg van afdamming van de Kromme Rijn in 1122 zakte het waterpeil en kon ook het komgebied tussen Vecht en Angstel in cultuur worden gebracht. Als achtergrens van de onregelmatige strookvormige ontginningen werd de Indijk opgeworpen, in noord-zuidrichting, midden tussen de beide rivieren. In de polder Baambrugge-Oostzijds is nog goed te zien hoe de percelen naar de Indijk toe in enkele slagen zijn uitgezet. Ten noorden van het Gein werd de Ruwelswal-Hollandse Kade de achterkade van de ontginningen. Vanaf de 13de eeuw diende deze tevens als grens tussen Utrecht en Holland. Tussen Loenersloot-Loenen en Oud Aa-Breukelen is het gebied ontgonnen met dwarswatergangen tussen beide rivieren. De Honderdsche Wetering diende als achtergrens van de ontginning vanaf de Angstel, terwijl de Evenaarswetering in oost-westrichting de achtergrens vormde van de Breukelerwaard. Als ontginningsbasis van deze voor 1240 drooggemaakte poel fungeerde de Breukelerwaardse Dijk (voorheen Bisschopsdijk), die met een grote boog de oeverwal van de Aa en een stukje van de Vecht volgde tot aan de Stadswetering bij Sterreschans.

Na de ontginningen werd ten zuiden van de Slootdijk de Hollandse Wetering gegraven als molengang en als vaarweg tussen de Vecht bij Nieuwerhoek en de Angstel bij Loenersloot. In 1385 werd tussen de Bisschopsdijk en de Kerkvaart van Breukelen de Heycop gegraven als afwateringskanaal van het veengebied in het westen. De Heycop mondde ten noorden van Breukelen in de Vecht uit, tegenover Queekhoven.

Kastelen

In de loop van de 12de eeuw kwamen ook de ontginningen aan weerszijden van het rivierengebied op gang (zie *deelgebieden Vechtplassen en De Venen*). De bisschop van Utrecht voerde een strakke regie. Hij besteedde de uitvoering uit aan kapittels, plaatselijk al aanwezige ontginners en loyale leenmannen. Vanaf de Vecht werden de ontginningen aangepakt, waarbij men de zijgrenzen van de oude domeingoederen op de oeverwallen voortzette, zoals bij het oude Proostdijgerecht, waar de ontginning van het Breukelerveen vanaf 1180 startte.

De eerste kastelen verrezen langs de toen goed bevaarbare Aa (Aastein, Ter Aa, Ruwiel), van waaruit de ontginningen in weste-

lijke richting van start gingen (Oukoop). Na omstreeks 1250 verrezen de meeste kastelen langs de Vecht, doorgaans op strategische plekken in een bocht of bij een watergang. Niet alleen de Utrechtse leenmannen, maar ook de bisschop zelf liet kastelen optrekken. Om de bedreigde noordgrens van Het Sticht te beschermen, stichtte bisschop Hendrik van Vianden in 1252-1259 het kasteel Vreeland, wat 'vrede met Holland' betekende. In 1265 kreeg Vreeland stadsrechten, maar van de geplande stadsaanleg kwam weinig terecht. Omstreeks diezelfde tijd stimuleerde de bisschop zijn invloedrijke leenman Sweder van Zuilen tot de bouw van een tweede kasteel, strategisch direct onder Abcoude gelegen. Na 1490 zou dit kasteel de rol als grensburcht van Vreeland overnemen. In 1529 liet Karel V het kasteel Vreeland slopen om met de stenen ervan de dwangburcht Vredenburg in Utrecht te bouwen.

In het zuiden, rondom Maarssen, kon de bisschop zijn leenmannen met de kastelen Zuilen, Oudaen, Ter Meer en Snaefsburch aan zich binden. Die binding ging moeilijker in het noordelijk gedeelte. Hier heerste de Hollandse graaf met zijn beleende kastelen Gunterstein, Nijenrode en Mijnden. Loenersloot was een Gelders leen, dat eind 14de eeuw in Utrechtse handen kwam.

Met de bouw van Goudestein in 1628 begon de ontwikkeling van de buitenplaatsen aan de Vecht. Op deze kaart uit 1690-1691 staan 40 kleine buitenplaatsen, die allemaal door Joan Huydecoper zijn ontwikkeld. Hij was dan ook de opdrachtgever van deze grote kaart van Philip Bouttats waarvan hier een uitsnede wordt getoond.

Uit geldnood moest bisschop Jan van Nassau het Loosdrechtse deel in het noordoosten verpanden aan graaf Floris V. In 1296 werd Floris V vermoord. Holland confisqueerde daarop een groot stuk grond ten westen van Loenen, inclusief kasteel Cronenburg van Gijsbrecht van Amstel. Eind 14de eeuw veroverde Utrecht het weer terug. Nu nog herinneren de polder Holland en de polder Sticht aan deze grensstrijd.

Boven - Restanten van het kasteel Abcoude aan de oude loop van de Angstel. Het kasteel werd in de 13de eeuw gesticht als bisschoppelijk leen en was eind 15de eeuw een belangrijke grenspost van Het Sticht. Na een lange periode van verval werd het in 1860 afgebroken.

Onder - Tussen 1252 en 1259 bouwde bisschop Hendrik van Vianden het kasteel Vreeland ter bescherming van Het Sticht tegen de Gijsbrecht van Amstel. Het strategisch aan een Vechtmeander gelegen kasteel kreeg stadsrechten, maar van een stedelijke ontwikkeling kwam weinig terecht. In 1528 liet Karel V het kasteel ontmantelen om met de stenen ervan zijn dwangburcht Vredenburg in Utrecht te laten bouwen. Slechts een weiland, op de foto in de voorste punt van de meander, resteert.

Boven • Detail uit de *Caerte vande Vryheid der stad Utrecht volgens decisie van den jare 1539*, uitgegeven door C. Specht in 1696.

Rechts en onder • Slot Zuilen op de stroomrug tussen de Vecht en de Groeneweg. Het midden 13de-eeuwse Zuilen had een nauwe relatie met de abdij van Oostbroek die, vanaf de Groeneweg, de Westbroekse ontginning had opgezet. Na verwoesting in 1442 is het huis begin 16de eeuw weer opgebouwd. Midden 18de eeuw kreeg het als zomerhuis een nieuw sober classicistisch uiterlijk. Het zuidoostelijk deel van de gracht is toen gedempt om een statig voorplein te maken. Het poortgebouw moet rond 1730 zijn gebouwd. De slingerende groene omzoming van de gazons dateert uit het begin van de 19de eeuw toen de weilanden in een landschapspark werden getransformeerd.

Zicht op een karakteristiek stukje Vecht tussen Breukelen en Nieuwersluis. Van links naar rechts de midden 18de-eeuwse buitenplaatsen Over Holland, Sterreschans en Rupelmonde. Tussen Over Holland en Sterreschans loopt de 13de-eeuwse Stadswetering als oude verbinding met de Aa en de Angstel. Het beboste deel links op de voorgrond is de voormalige buitenplaats Hunthum.

Veel kastelen zijn in de 16de eeuw gesloopt. De Fransen verwoestten in 1672 nog eens een aantal. De resterende kastelen zijn vervolgens veelal tot buitenplaatsen omgebouwd. Van de oorspronkelijke twintig kastelen zijn alleen Loenersloot en Oudaen nog in redelijk originele staat. Gunterstein, Zuilen en Nijenrode refereren met hun omgrachtingen en architectuur nog enigszins aan hun voorgangers uit de middeleeuwen.

1600-1800 • Buitenplaatsen langs de Vecht

De aanleg van buitenplaatsen in de 17de en 18de eeuw langs de Vecht, de Angstel en het Gein was een zeer Amsterdamse aangelegenheid. Hoofdstedelijke kooplieden en regenten belegden hun kapitaal in landerijen langs deze rivieren om er buitenplaatsen te stichten als zomerverblijf. In 1626 werd het jaagpad op de westelijke oever van de Vecht tussen Utrecht en Breukelen doorgetrokken langs de Angstel en de Amstel tot Ouderkerk. Hierdoor werd de Vechtstreek met de trekschuit goed bereikbaar. Aan het eind van de 18de eeuw lagen er zeker honderd grote en kleinere buitenplaatsen. Nu, begin 21ste eeuw, zijn er nog ongeveer veertig over.

Eerste aanleg

Opmerkelijk is dat de stichting van de buitenplaatsen niet in het noorden begon, maar langs het zuidelijk deel van de Vecht, bij Maarssen. Ten noorden van dit dorp stichtte Joan Huydecoper op de oostoever in 1628 Goudestein (herbouwd in 1754), de eerste van een reeks buitenplaatsen. Al in 1608 had zijn vader daar grond in bezit, die de zoon zeer lucratief verkocht met de verplichting er buitenplaatsen te stichten. De reeks huizen in Maarssen, die nog steeds bestaat, is het resultaat van deze vroege vorm van projectontwikkeling. Rond 1660 was Goudestein omgeven door zo'n veertig kleine buitenplaatsen. Deze eerste buitenplaatsen waren vaak niet meer dan verbouwde boerderijen, die een nieuw dwarshuis kregen. De combinatie boerderij-buitenplaats is vooral langs de Angstel en het Gein te vinden. Nieuwe buitenplaatsen werden aanvankelijk volgens een T-vormige plattegrond gebouwd, zoals Huis ten Bosch in Maarssen uit 1628 door architect Jacob van Campen.

Bloeiperiode

Na het rampjaar 1672 begon de bloeiperiode van de Vecht, die midden 18de eeuw een hoogtepunt bereikte. Amsterdammers kochten de door de Fransen verwoeste kastelen en boerderijen op en verbouwden deze tot luxe buitenplaatsen. Soms inspireerde de oude feodale vormentaal, zoals bij Nijenrode, maar vaker werd een nieuwe opzet gekozen, zoals bij het in 1681 verbouwde Gunterstein. Deze buitenplaats is het sterkste voorbeeld van het nieuwe type dat na 1650 als stadshuis aan de Vecht in verschillende varianten voorkomt.

Karakteristiek is het streng symmetrisch blokvormig huis met ondergeschikte zijgevels, dat aanvankelijk in sobere classicistische baksteenarchitectuur werd vormgegeven. In de 18de eeuw verrijkten ornamenten in Lodewijkstijlen de blokvormige huizen, zoals Vegtvliet uit 1747. Accent kwam te liggen op de oriëntatie naar de Vecht. De gevel aan de rivier was de belangrijkste zijde van het huis en kreeg naar Franse voorbeelden een uitgebouwde koepelzaal, zoals bij Rupelmonde (1768), of een aangebouwde koepelzaal in Amsterdamse trant, zoals bij Over Holland (1750). Voor een goed uitzicht werden de buitenplaatsen bij voorkeur in een bocht van de rivier gebouwd of zo geplaatst, dat ze zicht hadden op elkaar. Direct aan het water van de Vecht verschenen tuinhuizen en theekeopels. Als visitekaartjes stonden hier en daar aan de weg fraai gesmede

Koepel van Sterreschans gecombineerd met een boothuis.

Loenen aan de Vecht met op de voorgrond de legakkers van de Loenderveense Plas en de gelijknamige watermolen.

toegangshekken. Een van de rijkste hekken is dat van Vredenhoff onder Loenen.

De buitenplaatsen lagen binnen betrekkelijk kleine percelen met hun assen doorgaans haaks op de Vecht, als een lint direct aan elkaar grenzend en gescheiden door de sloten van het oude kavelpatroon. Typerend voor deze buitenplaatsen was de sterke beslotenheid van de formele en geometrische tuinen binnen onregelmatige vierkanten en rechthoeken.

In de 18de eeuw werd de reeks buitenplaatsen op de oostoever in Maarssen gecompleteerd. Het dorp kreeg toen een direct aan het water gelegen statige bebouwing. Naar het noorden toe verschenen

op de westoever tussen Nieuwersluis en Loenen de grootste buitenplaatsen, waarbij de tuinen aan de overzijde van de Vecht werden voortgezet. Het dorp Loenen werd getransformeerd tot een bijna stedelijke buitenplaatsbebouwing langs de vroegere dijk, met de achterzijde naar de Vecht gekeerd. Aan de oostzijde er tegenover (Oud Over) kwam een aantal kleine buitenplaatsen tot ontwikkeling. Tussen Maarssen en Loenen ontstond een lint van buitenplaatsen. Voor de eigenaren was zien en gezien worden vanaf de Vecht bijna voorwaarde voor bestaan. In het noorden van het gebied, rondom de kernen Vreeland, Loenersloot, Baambrugge en Nigtevecht, werden ook nog buitenplaatsen gesticht, maar niet in een aaneengesloten lint.

Boven • Na 1672 bleef slechts een ruïne over van het oude kasteel Gunterstein. In 1680 werd het huidige huis opgetrokken in een symmetrie op basis van de gulden snede, mogelijk naar ontwerp van de Amsterdamse architect A. Dorstman. De gelijktijdig aangelegde, geometrische tuin is op de gravure van De Lespine en W. Swidde (omstreeks 1690) goed te zien. De zichtlaan is gericht op de centrale schoorsteen van het huis en op de kerktoeren van Breukelen.

Onder • De structuur van het park van Gunterstein is sinds de 17de eeuw nauwelijks veranderd. Alleen het parkgedeelte aan de Vecht is verder dichtgegroeid. Op de achtergrond is de verving van het Breukelerveen (Kievitsbuurt) goed zichtbaar. Op de foto rechts is de omgrachting te zien van het hoofdhuis en de beide huizen op de voorburcht.

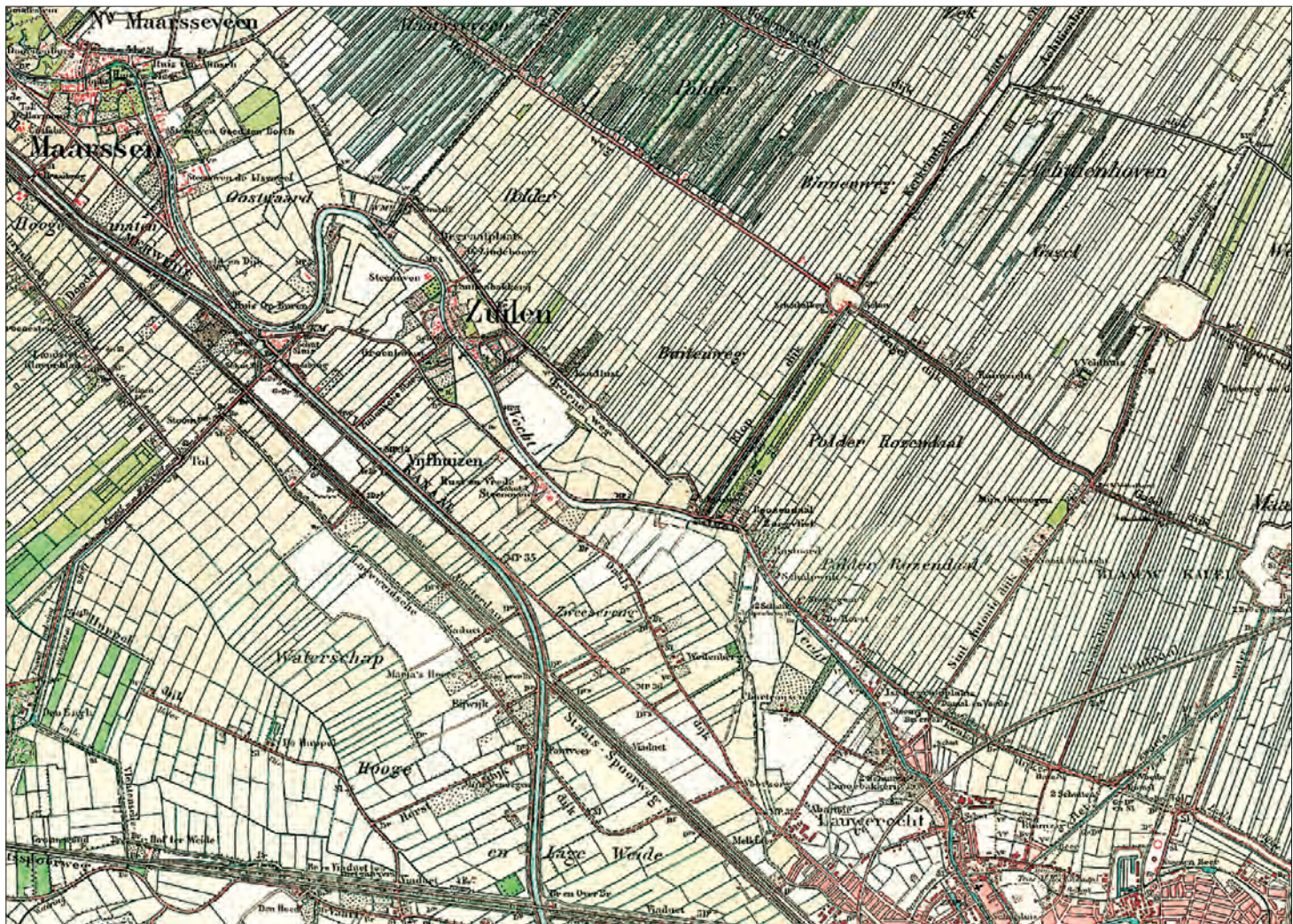
De Westbroekse Watermolen uit 1753 vormt samen met de Buitenwegse Molen uit 1830 en de molengangen een uniek complex in het nog vrij open landschap bij Oud-Zuilen. Zij loosden onder meer het water uit de Nedereindse Vaart op de Vecht. Door de randweg N230 en de Maarsseveense Plassen is deze verbinding verloren gegaan.

1800-1900 • Nieuwe noord-zuidassen

Economische malaise na de Vierde Engelse Oorlog in 1781 en oorlogsdreiging uit het zuiden door de Fransen betekende het begin van het einde van de buitenplaatsen aan de Vecht. De grote complexen wisten zich nog te handhaven en lieten hun tuinen omvormen tot landschapsparken, zoals Nijenrode en Over Holland. De formele, onderhoudsgevoelige tuinaanleg raakte uit de gratie en de landschapstijl kwam in de mode. Eigenlijk was deze tuinstijl geschikter voor de flanken van de Heuvelrug, waar de Stichtse

Lustwarande tot ontwikkeling kwam. Tuinarchitect J.D. Zocher transformeerde de reeks buitenplaatsen bij Maarssen in landschappelijke aanleg. Hier en daar werden de huizen gemoderniseerd in neoclassicistische stijl, zoals het witgepleisterde Sterreschans in 1815. Maar vele tientallen kleinere buitenplaatsen legden het loodje, werden afgebroken en hun tuinen veranderden in weiland. Het beeld aan weerszijden van de Vecht is daarna bepaald door een lint buitenplaatsen, onderbroken door weilanden en met hier en daar lange doorzichten.

Topografische kaart uit 1902. Het contrast tussen de strakke strookverkaveling van het veengebied en de onregelmatige blokverkaveling langs de Vecht is groot. Nieuwe transportassen vervangen de Vecht als verbindingsroute.

Franse invloed

Na de inlijving bij het Franse Keizerrijk in 1810 besloot Napoleon ons land op te nemen in het Franse wegen- en verdedigingsstelsel. In 1812 kwam tussen Utrecht en Maarssen een nieuwe kaarsrechte weg tot stand, de Amsterdamsestraatweg. Deze was onderdeel van de verbinding tussen Parijs en Amsterdam. Als één na belangrijkste weg van het gehele keizerrijk kreeg het de aanduiding *Route Impériale nr. 2*. Deze weg werd als 26 voet brede dijk aangelegd met een steenweg van 13 voet. In 1820 werd de weg, die via Loenersloot en Abcoude naar Amsterdam liep, verbreed en verhard. Voor de scheepvaart trok men kort daarop bij Baambrugge en onder Abcoude de bochten van de Angstel recht.

In 1811 ontvouwen Napoleon en zijn patriot Krayenhoff de eerste plannen voor een nieuwe Hollandse Waterlinie: vanaf Nieuwersluis zou de nieuwe linie de Vecht moeten volgen, oostelijk om de stad Utrecht buigen en langs de Vaartsche Rijn verder gaan. Na de bevrijding kwam tussen 1815 en 1885 de Nieuwe Hollandse Waterlinie tot stand.

Rhijnspoorweg en Merwedekanaal

De blokkade van de zeehavens in de Franse tijd stimuleerde de handel op Duitsland. In 1824 werd de verbinding van de Vecht

met Amsterdam verbeterd en de rivier zelf uitgediept. De verbeterde verbinding tussen de hoofdstad en de Rijn heette toen 'Keulsche Vaart'. Het verkeer naar het opkomende Duitse Ruhrgebied nam toe. Dit leidde tot de aanleg van de Rhijnspoorweg Amsterdam-Utrecht-Arnheim in 1843-1845. Niet lang daarna kwamen onder Thorbecke de eerste plannen voor een geheel nieuw kanaaltracé voor de Rijnvaart. De spoorlijn voldeed niet en de bestaande waterverbinding had teveel obstakels. Uiteindelijk werden in 1881 twaalf tracé-ontwerpen gepresenteerd, waaronder kanalen dwars door de Heuvelrug, door de Gelderse Vallei en door de Ronde Venen. Gekozen werd voor de verbetering van de 'Keulsche Vaart' (Vecht) met een nieuw kanaal ten westen van Utrecht, aansluitend op de Vaartsche Rijn. Nog tijdens de eerste werkzaamheden werd in 1883 besloten om tussen Nigtevecht en Maarssen een geheel nieuw kanaal aan te leggen. Een gelukkige keuze, want zo bleef de buitenplaatsgordel behouden!

Na de opening van het Merwedekanaal in 1892 bleek deze slecht te voldoen vanwege geringe breedte (35 meter) en door de vele bruggen en sluisen. Tussen 1934 en 1952 volgde een forse verbreding (70 meter) tot het huidige Amsterdam-Rijnkanaal, dat als een doorlopende waterbak met hoge dijken de Vechtstreek heeft gesplitst en de oude dwarsverbindingen heeft afgesneden.

1900-2014 • Industrie- en transportzone

De Vecht was niet alleen aantrekkelijk als transportroute en vestigingsplaats voor buitens maar ook voor industriële bedrijvigheid. Kleinschalige baksteen- en dakpanfabricage bestond al sinds de 14de eeuw en nam in de 17de eeuw een grote vlucht. Tussen Utrecht en Breukelen lag de grootste concentratie aan steenovens. De enige overgeblevene is Vecht en Rhijn, een 18de-eeuwse steenoven in combinatie met een buitenhuis. Het schone Vechtwater werd als drinkwater naar Amsterdam verscheept. Diverse bierbrouwerijen verschenen langs de Vecht, zoals De Vijfhoek in Breukelen, waarvan een gebouw nog aan de Vecht staat.

Industrielandchap

Vanaf eind 19de eeuw trokken de nieuwe vervoersassen industrieën en woonwijken aan. Een van de grootste industrielandchappen in de provincie ontstond langs het Merwedekanaal tussen Utrecht en Maarssen. Bij de fabrieken verrezen woningbouwcomplexen voor arbeiders. Voor industrieën die bulkgoederen en grote volumes verwerkten en produceerden, zoals hout, metaal, veevoeder en later chemische producten, was het Merwedekanaal als transportroute aantrekkelijk. We noemen houtzagerij Jongeneel

bij de Bemuurde Weerd (1851), scheepsmotorenfabriek Pannevis in Ondiep (1900), machinefabriek Verloop aan de Daalsedijk (1815), staalfabriek Demka in Zuilen (1882), metaalbedrijf Jaffa aan de Vleutenseweg (1891) en Werkspoor (1913) tussen spoorlijn en Merwedekanaal. Zuilen groeide na 1900 uit tot een arbeidersgemeenschap met diverse interessante woningbouwcomplexen. In Maarssen werden verzinkerijen gevestigd (Bammens, 1929), mengvoederbedrijven als UTD (1921), een zeepfabriek (1927) en een kininefabriek (1911).

Verstedelijking en infrastructuur

Na aanleg van het Hilversumsch Kanaal in de jaren dertig kwam vanaf 1938 een nieuwe oost-westverbinding tussen Haarlem en Hilversum: de N201 dwars door de oude verkavelingen tussen Vreeland en Loenersloot. In de jaren 1930 werden enkele fraai vormgegeven bruggen over de Vecht gelegd.

Na de Tweede Wereldoorlog breidde Maarssen zich sterk uit, evenals Breukelen. Ook bij Loenen en Vreeland kwamen nieuwe woonwijken, zij het minder omvangrijk. De in 1952 aangelegde A2 en het Amsterdam-Rijnkanaal gingen de begrenzing vormen van de omvangrijke wijk Maarssenbroek. Abcoude breidde fors uit in noordelijke en westelijke richting. In het noordelijk deel van de Vecht rukte Amsterdam op met de Bijlmermeer, tot aan de oude grens tussen Sticht en Holland. De A2 is de laatste jaren van extra rijstroken voorzien en daarmee uitgroeid tot de breedste snelweg van het land.

Boven • De Vecht met de buitenplaats Slangevecht op de voorgrond en aan de overzijde de Kraaijenestersluis in de Zogwetering. Deze natuurlijke waterloop is de scheiding tussen de oude verkavelingen van Breukelen Proostdij links en Cromwijck rechts. In het verlengde ervan ligt fort Tienhoven uit 1848-1850 aan het begin van de Tienhovensch Kanaal.
Onder • Buitenplaats Queekhoven bij Breukelen uit omstreeks 1690 en rechts Vegt en Hoff uit 1873.

